

ФОНДАЦИЈА ОТВОРЕНО ОПШТЕСТВО
– МАКЕДОНИЈА

**ГОДИШЕН
ИЗВЕШТАЈ
| 2017 |**

FOUNDATION ФОНДАЦИЈА
OPEN ОТВОРЕНО
SOCIETY ОПШТЕСТВО
MACEDONIA МАКЕДОНИЈА

февруари, 2018 година

|| РЕЗИМЕ НА АКТИВНОСТИТЕ РЕАЛИЗИРАНИ ДО КРАЈОТ НА 2017 ГОДИНА ||

Фондацијата Отворено општество – Македонија (ФООМ), во рамките на својата стратегија за периодот 2017-2020 година, ги насочува сопствените ресурси и напори кон враќање на демократијата и демократското владеење, како своја долгорочна цел, преку:

- Поддршка на граѓанските организации за унапредување на следниве области кои се идентификувани како најзагрозени: 1) младински активизам и 2) здравствени политики базирани на човековите права. Овие организации имаат релевантна експертиза, пристап до соодветни целни групи, добро изградени коалиции и база на алумни, што им овозможува ефикасно да ги артикулираат сопствените стратегии и да одговорат на можните предизвици и околности.
- Спроведување на четири концепти: 1) Мобилизација на локални организации и активизам во заедницата; 2) Граѓанска акција за итни реформски приоритети; 3) Инклузивни и транспарентни образовни политики; и 4) Заедничка рамка за правно зајакнување.

Вкупниот износ на средствата потрошени за спроведување на активностите на ФООМ во 2017 година изнесува 196.127.695 денари, од кои 166.393.242 денари потекнуваат од Фондациите Отворено општество, а 29.734.453 денари од други донатори.

СОДРЖИНА

Резиме	1
Содржина	2
Поддршка на стратешките области	3
Концепти во 2017 година	17

|| ПОДДРШКА НА СТРАТЕШКИТЕ ОБЛАСТИ ||

Клучни постигнувања и/или активности што ја одбележаа работата на организациите поддржани во стратешките области на ФООМ во 2017 година

#МЛАДИНСКИ АКТИВИЗАМ

• МЛАДИНСКИ ОБРАЗОВЕН ФОРУМ •

Грант во износ од 100.000 УСД беше доделен на Младинскиот образовен форум (МОФ) за реализација на активностите во текот на 2017 година, со што се обезбеди простор за активизам и учење за средношколците и за младите во 8 градови во Македонија: Скопје, Куманово, Тетово, Велес, Неготино, Прилеп, Битола и Струга, преку водење *Дебатни*, *Учиме право* и *Медиа/Арт клубови* со неделни предавања. Во периодот од февруари до мај 2017 година, функционираа 29 клубови со 280 ученици, а во периодот од октомври до декември работеа 34 клубови со 380 членови. Во октомври, МОФ поднесе барање и доби позитивно мислење од Бирото за развој на образованието и Министерството за образование да направи промоција на клубовите во средните училишта. Преку програма презентирана од младински работници и обучувачи од МОФ, клубовите ги обучуваа младите за аргументирано изразување, развиваа критичка мисла, едуцираа за правата и правниот систем и градеа вештини за изразување и активизам низ алтернативна уметност.

Беше одржана обука на новата генерација дебатни предавачи, која успешно ја поминаа 22 средношколци и студенти од 5 градови, како и една обука за нови предавачи по *Учиме право*, која ја поминаа 24 студенти по право од 10 градови. 14 дебатели учествуваа на 3 интернационални дебатни конференции и настани. Се организираа 9 посети на локални судови и институции, со цел средношколците подобро да се запознаат со нивната работа, како и првата *Учиме право* посета на Собранието на Република Македонија, во рамките на која 55 средношколци го посетија законодавниот дом и се запознаа со претседателот и со пратениците. Младинската аматерска театарска група *Kunstwerkstatt*, која функционира во МОФ, конкурираше и беше примена да настапува на Драмскиот театарски фестивал 2017. Покрај изведбата, тие од жирито ја добија и главната награда, односно Гран-при на ДАФ 2017, што е огромно охрабрување и признание за членовите во *Медиа/Арт*.

МОФ беше буден и активен застапник за тоа младите и образованието да бидат приоритет во политиките. Организацијата и годинава учествуваше во Берлинскиот процес и по Самитот во Трст претставници на МОФ, во соработка со Младите европски федералисти – ЦЕФ Македонија и Националниот младински совет на Македонија, ја организираа конференцијата „Младинските политики низ Берлинскиот процес“. На конференцијата што се одржа во ГЕМ-клубот, пред 50 гости од домашни и од меѓународни организации зборуваа младинските организации, директорот на Агенцијата за млади и спорт и

амбасадорите на земјите носители на Берлинскиот процес. Неколку месеци по оваа дебата се одржа и првата јавна расправа за младите и за Берлинскиот процес во Собранието на РМ, на која учествуваа и претставници од МОФ. МОФ беше активен во креирањето на Предлогот на граѓанските организации за итни демократски реформи 2017 (Blueprint) во областите Образование и млади, Граѓанско општество и Култура. Годинава беше стопирано екстерното тестирање, прашање за кое МОФ поднесе петиција со 26.000 потписи уште во првата година од неговото спроведување. Организацијата ги следеше и даваше коментари и препораки и во процесите за реформи на средното и на основното образование, учествуваше во креирањето на новиот Закон за високото образование и на Сеопфатната стратегија за образование 2018 – 2025, а одржа и средби со повеќе институции, до кои ги достави своите препораки за младинските и за образовните политики.

Радио МОФ годинава имаше над 1.000.000 посетители, а новинарите креираа повеќе од 4.000 прилози. 19 радиоемисии на Радио МОФ одеа во етерот, со над 3.000 преслушувања. Во своето студио Радио МОФ го започна и првиот серијал видеоконцерти со домашни алтернативни музичари, именуван Kicks and Gigs. Тимот на Радио МОФ изготвуваше прилози, стримови и интензивно ги покриваше протестите и герила-акциите, иницијативите за чист воздух, реформите и проблемите во образованието, младинските политики, нападите и притисоците врз граѓанското општество и клучните настани во земјата, за што добар пресек даваат објавените топ-листи: Топ 10 настани за младите што ја обележаа 2017, Топ 10 видеа на Радио МОФ и 10-те најдобри емисии на Радио МОФ за 2017.

 # ЗДРАВСТВЕНИ ПОЛИТИКИ БАЗИРАНИ НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА

Во областа Здравствени политики базирани на човековите права, долгорочна цел на ФООМ е да се постигне унапредување на здравствените политики и практики за маргинализираните заедници (ЛГБТИ, Ромите, луѓето кои користат дроги, сексуалните работници и луѓето кои живеат со ХИВ) преку: 1) следење и анализа на здравствениот буџет и барање отчетност од Владата за распределбата на максимално расположливите средства кои ќе овозможат прогресивно и недискриминирачко остварување на здравствените права; 2) застапување за реформи во здравствените политики, во согласност со потребите на заедниците, и 3) овозможување вклученост и учество на засегнатите заедници во планирањето, следењето и евалуацијата на имплементацијата на здравствените политики.

За постигнување на целите, ФООМ додели грантови на: Здружението за еманципација, солидарност и еднаквост на жените - ЕСЕ; ХОПС – Опции за здрав живот - Скопје и Коалицијата Сексуални и здравствени права на маргинализираните заедници.

• Здружение за еманципација, солидарност и еднаквост на жените - ЕСЕ •

Здружението за еманципација, солидарност и еднаквост на жените - ЕСЕ (ЕСЕ) континуирано ги следи и анализира буџетските процеси и се застапува во областа на здравствената и социјалната заштита. Во почетокот на 2017 година, врз основа на следењето на буџетите на превентивните здравствени програми, ЕСЕ промовираше 4 анализи за имплементација на: Програмата за активна здравствена заштита на мајките и на децата, Програмата за систематски прегледи на учениците и студентите, Програмата за рана детекција на малигните заболувања и Програмата за ретки болести. Развиени се документи за јавните политики, со препораки до надлежните институции за унапредување на планирањето и имплементацијата на четирите превентивни здравствени програми. Во тек е идентификувањето на новите приоритетни проблеми од областа на здравјето, здравствената заштита и социјалните детерминанти на здравјето за натамошен мониторинг и анализа заснована на податоците од теренското истражување, што се спроведува во ранливите домаќинства во Општина Шуто Оризари.

Во 2017 година, ЕСЕ продолжи да работи на полето на мониторингот и анализата на индикаторите за доенечката, перинаталната и матерналната смртност, при што поднесе 13 барања за пристап до информациите од јавен карактер до 17 болнички јавни здравствени установи во кои има породилишта, со цел да се добијат податоци поврзани со овие индикатори. ЕСЕ воспостави соработка со Институтот за јавно здравје за работа на полето на следењето и анализата на причините кои влијаат врз порастот на овие индикатори во изминатите седум години.

По препорака на ЕСЕ, Владата ги задолжи надлежните во Министерството за здравство да започнат со пилотирање на методологиите за социјална отчетност. Обезбедена е техничка поддршка, преку која Министерството за здравство ја идентификуваше Програмата за активна здравствена заштита на мајките и на децата, на чија имплементација ќе биде пилотирана методологијата за социјална ревизија. По барање на Министерството се развиени предлог-цели за пилотирање на методологијата, предлог-предмет на мониторинг и предлог-општини каде што ќе биде пилотирана оваа методологија. Во наредниот период ќе биде спроведен процес на јакнење на капацитетите на претставниците од Министерството за здравство за примена на методологијата за социјална ревизија.

Врз основа на спроведената анализа на буџетскиот процес во здравството, подготвен е нацрт-документ што содржи наоди од анализата на домашната и на меѓународната регулатива и стандарди, документите развиени при спроведувањето на буџетскиот процес и извештаите и документите развиени и публикувани од страна на меѓународните институции и организации, кои се однесуваат на влијанието на макроекономските политики, билатералните односи, странската помош и јавно-приватното партнерство врз пристапот до здравствената заштита. Наодите се однесуваат на периодот од 2011 до 2017 година. Опфатени се поврзаноста и меѓусебните влијанија меѓу

приходната и расходната страна на буџетот и како тоа влијае врз буџетот за здравство. Промоцијата на финалната анализа и на документот за јавните политики е предвидена за почетокот на вториот квартал од 2018.

Во рамките на следењето и анализата на буџетите за здравствена и социјална заштита од родова перспектива, со цел да се направи анализа за неплатената работа за неа во домаќинствата кои се грижат за тешко болни лица, беше започнато истражување на национално ниво. Во текот на 2017 е спроведено теренско анкетирање во 1.450 домаќинства и се подготвени три бази на податоци (база на податоци за внесување на прашалникот од домаќинствата во кои има лица на кои им е потребна неа, база на податоци за внесување на прашалникот од домаќинства во кои нема лица на кои им е потребна неа и база на податоци за внесување на податоците за искористеност на времето) во кои се внесуваат податоците од теренската работа.

Врз основа на анализите на два гранта за спроведување на Националната стратегија за борба против семејното насилство, подготвен е документ што содржи податоци за застапеноста на семејното насилство, постигањата на ЕСЕ на ова поле, развојот на Заедничката програма на ОН, споредба на Заедничката програма со Националната стратегија, од аспект на програмата и од финансиска гледна точка, и заклучоци.

Подготвена е финалната верзија на краткиот извештај за информирање на јавноста за начинот на спроведување на проектот за унапредување на здравствениот статус на мајките и на децата од страна на Министерството за здравство, а финансиран преку ОРИО-програмата. Извештајот е базиран на податоците добиени од Кралството Холандија, преку постапката за слободен пристап до информациите од јавен карактер, водена во 2016 година. Дополнително, Извештајот се осврнува на следниве аспекти: целта на проектот, идентификуваните проблеми кои треба да се адресираат преку проектот, финансиската реализација на проектот, портфолиото на активностите за адресирање на идентификуваните проблеми, нивото на транспарентност на јавните институции во споделувањето на информациите и податоците поврзани со планирањето и имплементацијата на проектот.

Преку активно учество во работната група за унапредување на ефикасноста во управувањето со јавните ресурси – фискалната транспарентност [процес на Отворено владино партнерство (ОВП)], отворено е прашањето за начинот на кој е искористен грантот ОРИО, како и за потребата од информирање на јавноста за начинот на спроведување на грантот ОРИО и резултатите од неговото спроведување. Во соработка со Министерството за финансии, се ревидирани и одобрени информациите кои Министерството за здравство и Секретаријатот за европски прашања треба да ги објават на своите интернет-страници, по однос на програмската и буџетската имплементација на грантот ОРИО. Овие институции, треба да ги објават информациите во почетокот на 2018 година.

Подготвен е и промовиран Извештај во сенка во однос на имплементацијата на приоритетот 3 (Пристап до информациите) и

приоритетот 5 (Ефикасно управување со јавните ресурси – фискална транспарентност) од Акцискиот план за Отвореното владино партнерство 2016-2018 година.

Како резултат на активното учество во оваа работна група и континуираниот притисок, Министерството за финансии објави граѓански буџет на буџетот на РМ и измени и дополнувања на буџетот на РМ за 2017 година.

Во однос на унапредувањето на транспарентноста и отчетноста на Владата и на владините институции кои се поврзани со остварувањето на здравствените права, во текот на 2017 година, за потребите на анализата на програмската и буџетската имплементација на превентивните здравствени програми, до 65 јавни и здравствени институции се поднесени 635 барања за слободен пристап до информациите од јавен карактер. Побарани се информации и документи кои се однесуваат на: копии од фактури и извештаи, доставени или примени од извршителите на програмските активности; копии од изводи од трезорска сметка, каде што се евидентирани сите приливи и одливи од секоја од превентивните програми кај секоја од опфатените институции; копии од збирните рекапитулари; информации за реализацијата на секоја од ставките од програмите итн. Со цел да се потврди точноста и концизноста на информациите содржани во документите на Министерството за здравство, ист вид информации се побарани од сите извршители поединечно, со цел да се направи споредба.

Подготвен е Извештај за нивото на реактивна транспарентност за 2016 година, што го прикажува исполнувањето на обврските што произлегуваат од Законот за слободен пристап до информациите од јавен карактер од 54 јавни институции, кој е користен од страна на јавните институции, граѓанските организации и медиумите на национално ниво, како релевантен извор на информации за презентирање на состојбите и напредокот во постапувањето на јавните институции по Законот за слободен пристап до информациите од јавен карактер; иницирањето и спроведувањето на реформите во јавниот систем во РМ од овој домен; како и за преземањето чекори за унапредување на постапувањето на јавните институции во постапките за пристап до информациите од јавен карактер. Во 2017 година, Министерството за правда иницираше постапка за измени и дополнувања на Законот за слободен пристап до информациите од јавен карактер. Со цел да се обезбеди континуитет во напредокот на јавните институции во примената на Законот за слободен пристап до информациите од јавен карактер, во 2017 година се спроведени вкупно 1.345 постапки за барање информации од јавен карактер пред 68 јавни институции и иницирани се 120 жалбени постапки.

Извештајот за нивото на проактивна транспарентност за 2016 година, кој ја прикажува достапноста на 16 клучни буџетски документи на интернет-страниците на 25 јавни институции, е користен од страна на јавните институции, граѓанските организации и медиумите на национално ниво, како релевантен извор на информации за презентирање на: состојбите и напредокот во проактивното објавување на програмските и буџетските документи;

иницирањето и спроведувањето на реформите во јавниот систем во РМ од овој домен; како и за преземањето чекори за зголемување на бројот на документите и информациите кои ќе бидат објавени од страна на јавните институции. Во 2017 година, Владата усвои листа на документи и информации кои јавните институции треба да ги објавуваат на своите интернет-страници. Со цел да се обезбеди континуитет во напредокот на јавните институции во објавувањето на информациите и документите за своето програмско и буџетско работење на своите интернет-страници, во 2017 година е спроведен мониторинг на достапноста на 16 клучни буџетски документи на интернет-страниците на 25 јавни институции.

Врз основа на наодите од спроведениот мониторинг на нивото на реактивната и проактивната транспарентност на јавните институции, доставени се препораки до повеќе од 70 јавни институции.

По препорака на ЕСЕ, Владата го задолжи Министерството за здравство, да ги финализира и објави извештаите за програмската и буџетската имплементација на секоја од превентивните и куративните програми од буџетот на Министерството, како и да спроведе кампања за нивна промоција. Оттука, Министерството за здравство, во директни консултации со ЕСЕ, разви формати за полугодишно и годишно програмско и буџетско известување за секоја од 22-те превентивни и куративни програми од буџетот на Министерството за здравство. Во јануари 2018 година, Министерството за првпат треба да ги објави овие извештаи на својата интернет-страница. Како делумен одговор на континуираните напори и притисоци за зголемување на бројот на програмските и буџетските документи што ќе се објавуваат на интернет-страниците на јавните институции, во октомври 2017 година Владата усвои листа на документи кои министерствата се должни да ги објавуваат на своите интернет-страници. Во рамки на листата е предвидено објавување на вкупно 21 документ и податоци за програмското и буџетското работење на министерствата.

За одбележувањето на Меѓународниот ден на правото на слободен пристап до информациите се објавени три индивидуални приказни на граѓаните за пречките со кои се соочуваат во остварувањето на правото на пристап до информациите од јавен карактер, промовиран е документарен филм за практичното искуство од спроведувањето на Законот за слободен пристап до информациите од јавен карактер и за почитувањето на правото на пристап до информациите (пренесува искуства на три организации – ЕСЕ, ЦЕА и БИРН) и е одржана прес-конференција проследена со јавна дебата, во однос на документарниот филм и наодите од извештаите за нивото на реактивна и проактивна транспарентност.

Во извештајот „Јавните набавки - сива зона во јавниот здравствен сектор“ се идентификувани клучните недостатоци во спроведувањето на 7.054 постапки за јавни набавки од страна на 62 јавно-здравствени институции во периодот 2011-2015 година, а се дадени и препораки за надминување на недостатоците од страна на одговорните институции. Дополнително, во текот на 2017 година, со цел да се прикаже напредокот/уназадувањето во овој

домен, продолжи следењето на постапките за јавни набавки водени во истите јавно-здравствени институции во текот на 2016 и 2017 година. Наодите и препораките што произлегоа од анализата беа доставени до 62 мониторираны институции, како и до Владата на РМ, Министерството за финансии и Бирото за јавни набавки. Во 2017 година, Бирото за јавни набавки воведо можност за објава на доделените договори за јавни набавки за постапките за доделување договор за јавна набавка, при што целокупната јавност ќе има увид во истите.

Како резултат на искуството со активното користење на Законот за слободен пристап до информациите од јавен карактер и како активен учесник во работната група за пристап до информациите во рамките на ОВП, до Министерство за правда се доставени предлози за измени и дополнувања на Законот за пристап до информациите од јавен карактер.

Освен тоа, во континуитет се работи на подигање на свеста кај пошироката јавност за важноста на фискалната транспарентност и потребата од зголемување на сегашното ниво на транспарентност на јавните институции, преку обезбедување информации и едукативни материјали и видеа во рамките на кампањата на социјалните медиуми *Фискална транспарентност Македонија* и тематската интернет-страница www.fiskalnatransparentnost.org.mk. Во рамките на кампањата се објавени 312 поединечни информации и видеа, кои имаат 1.200.000 прегледи, а содржините објавени на тематската интернет-страница ги посетиле 1.671 лица.

Во рамките на кампањата за промоција на целокупното работење и резултатите од работењето на ЕСЕ, како дел од финансиската поддршка на ФООМ, се подготвени и објавени 312 поединечни информации и видеа, кои се прегледани 1.276.000 пати.

Во соработка со Комисијата за заштита на правото на слободен пристап до информациите од јавен карактер е започнато планирањето за спроведување кампања за подигање на јавната свест за правото на пристап до информациите од јавен карактер.

Во текот на 2017 година е обезбедена континуирана техничка поддршка на три ромски граѓански организации, за спроведување активности во областа на социјалната отчетност и правното зајакнување (подготовка на скоркартички, подготовка на локални стратешки планови за застапување и обука за анализа на податоците од постапката за мониторинг на буџетите на јавните здравствени установи на локално ниво). Спроведени се две работилници со две граѓански организации од Романија за планирање на нивната работа на полето на социјалната отчетност за унапредување на здравјето и пристапот до здравствената заштита за Ромите од ромските заедници од околината на Букурешт и од Клуж.

Во текот на 2017 година се спроведоа 6 тридневни обуки за мониторинг и анализа на буџетите и на буџетското застапување, на кои присуствуваа повеќе од 200 лица, претставници на граѓански организации од Литванија, Грузија, Бугарија, Украина, Белорусија, Казахстан, Таџикистан, Србија, Црна Гора, Босна и Херцеговина и од Македонија. Подготвен е прирачник за

буџетски мониторинг и застапување, наменет за организациите кои работат во областа на намалувањето на штетите од користењето дроги. Обезбедено е менторство за примена на буџетскиот мониторинг и застапување на пет граѓански организации од РМ, национална платформа за превенција од ХИВ, Евроазиската мрежа на организациите кои работат на полето на намалување на штетите и Регионалната мрежа за дроги и политики на Југоисточна Европа.

По промената на политичкиот контекст и отворањето на институциите за соработка со граѓанските организации, ЕСЕ пристапи кон целно информирање на релевантните министри за досегашните наоди и препораки за застапување од областите на кои работи. Реализирани се средби со Министерката за труд и социјална политика и со Министерот за здравство. Со цел да се презентираат работењето и барањата во рамките на програмата за мониторинг и анализа на буџетите, доставена е информација и барање за средба до Министерот за финансии и до Премиерот на РМ.

Освен тоа, претставници на Здружението беа вклучени во неколку инклузивни процеси: процесот за измени и дополнувања на Законот за здравствена заштита, инициран од страна на Министерството за здравство, и процесот на подготовка на *Предлогот на граѓанските организации за итни демократски реформи*, организиран од ФООМ и од група граѓански организации.

• **ХОПС – Опции за здрав живот Скопје** •

Здружението ХОПС – Опции за здрав живот Скопје, во текот на 2017 година работеше на помагање и унапредување на состојбите во однос на: малолетните лица кои употребуваат психоактивни супстанции (ПАС); лицата кои употребуваат дроги и сексуалните работници. По добиената согласност од Министерството за труд и социјална политика (МТСП) за работа со малолетниците од Јавната установа за деца и млади со воспитно-социјални проблеми, овозможено е да се одржат работилници преку кои ќе се зајакне отпорноста на децата во однос на предизвиците за употреба на дроги. Во периодот јуни – септември се реализирани 4 работилници за вкупно 37 деца, на кои на игровен начин се постигнати целите за подобрување на релациите меѓу децата, нивно меѓусебно прифаќање и поттикнување кон подобрување на позитивната слика за себе, на долгорочен план, во секојдневното функционирање и подобрување на нивното однесување. Освен тоа, од МТСП е добиена и поддршка за теренските активности со малолетни лица кои употребуваат ПАС. Поддршката се однесува на Дневниот центар за рехабилитација и ресоцијализација за корисниците на дроги и за нивните семејства, при што е важно да се нагласи дека е обезбедено покривање на една дополнителна теренска смена за децата корисници на ПАС и за нивните семејства. Во овој период се реализирани вкупно 161 посета. Од јуни до август, теренските активности се одвиваа двапати неделно, а од септември трипати неделно, на локации во Општина Центар (Жена парк, Соборен храм, ГТЦ, Зелено пазарче, Градски парк, Железничка станица и околината на Државна

болница) и во општините Кисела Вода и Шуто Оризари. Дадени се вкупно 316 социјални услуги за информации и консултации и упатување и придружување на клиенти. На сите контактирани деца на терен им се пренесуваат информации за штетните последици од инхалирањето лепак, како и за штетноста од користењето на повеќе дроги истовремено (марихуана, таблети).

Во 2017 година се обезбедени вкупно 979 услуги за децата и за нивните семејства, кои се однесуваат на информации за социјалната помош и заштита, добивањето лични документи, лекувањето на зависности, материјална помош во вид на храна, облека и хигиенски материјали. Контактирани се 27 различни деца кои употребуваат ПАС, од кои 4 се контактирани за првпат.

Освен споменатите активности, поради специфичноста на интервенциите редовно се одржуваат индивидуални и групни состаноци за надградување на капацитетите на теренскиот тим кој работи со деца кои употребуваат дроги. Двајца стручни работници од ХОПС (од кои едниот е социјален работник на терен со малолетни лица) присуствуваа на регионалниот состанок во рамките на Регионалниот проект за социјално зајакнување на младите во ризик (ARYSE - At-Risk Youth Social Empowerment), финансиран од ЕУ. Состанокот се одржа во Херцег Нови, Црна Гора.

Во насока на застапување за обезбедување соодветни услови за третман на децата кои употребуваат ПАС, во изминатиов период се преземаа активности за поголема актуализација на прашањето за отворање центри за лекување и рехабилитација на малолетни корисници. Радио МОФ подготви историја за дете кое употребува дроги, во која разговара со мајката чие дете започна со лекување и е дадена изјава од еден теренски работник од ХОПС. Во септември, во рамките на Регионалниот проект за социјално зајакнување на младите во ризик (ARYSE - At-Risk Youth Social Empowerment), е формирано национално координативно тело за децата кои употребуваат дроги, со цел да се унапреди увидот и следењето на состојбата на национално ниво, како и да се обезбеди платформа за изнаоѓање сеопфатни, одржливи и исплатливи решенија, преку суштинска соработка меѓу сите надлежни и засегнати страни. Координативното тело е составено од претставници од Министерството за труд и социјална политика, Министерството за здравство, Министерството за внатрешни работи, Министерството за правда, Управата за извршување санкции, Народниот правобранител, УНИЦЕФ, Црвен крст на РМ и ХОПС. Во следниот период се размислува телото да се прошири и со претставници на другите засегнати организации и институции.

Во врска со активностите за сексуалните работници/-чки ангажирани како параправници, освен преку обуките во рамките на заедничката рамка за правно зајакнување, реализирани се дополнителни работилници од други области кои им помагаат во секојдневната работа на терен (поставување граници меѓу приватната и професионалната комуникација, активизам меѓу сексуалните работници, дискриминација и механизми за заштита, азил и безбедност при патување во странство, и искуства од терен - проблеми со кои се соочиле ангажираните параправници). Се спроведоа 3 супервизиски средби за работата на ангажираните параправници во Скопје, Струмица, Гостивар и

во Охрид, на кои се дискутирало за: соработката меѓу ангажираните параванници и локалните организации; за неопходноста од одржување на редовната и професионалната комуникација меѓу ангажираните параванници во сите градови и професионалниот кадар во локалните здруженија на граѓани; за листите за евиденција што ги пополнуваат ангажираните параванници, во однос на комплетноста на дадените информации, и за презентираниите специфични студии на случај.

По барање на стручните работници кои се вклучени во обезбедувањето директна помош на сексуалните работници/-чки, со цел да се обезбеди поддршка за превенција од прегорување (burn out), реализирани се 14 средби со психолог. По одржувањето на континуираните сесии за спречување на прегореноста, кај стручните работници се забележува зголемување на ефикасноста во работата, зголемување на мотивацијата и подобрување на меѓусебниот однос со другите колеги и колешки. На овие сесии се работи на надминување на проблемите и предизвиците - како од професионалниот, така и од приватниот живот.

Во однос на активностите и услугите на социјалните работници за лицата кои користат дроги, во 2017 година се контактирани 498 различни корисници на дроги (од кои 89 се нови клиенти) и обезбедени вкупно 5.621 услуга. Социјалните услуги се однесуваат на информации за здравственото осигурување, социјалната помош и заштита, добивањето лични документи, лекувањето поврзано со употребата на дроги, придружби и контакти со институции, материјална помош итн.

Во соработка со социјалните работници и другите членови на тимот, ХОПС продолжи со мотивирање на клиентите да ги пријавуваат случаите во кои се обвинети за кривични дела поврзани со дроги, со цел да им обезбеди одбрана и да придонесе кон подобрување на третманот на лицата зависни од дроги кои се обвинети за поседување дроги и промена на практиката на нивното криминализирање наместо давање третман, рехабилитација и ресоцијализација. Бесплатната правна помош се обезбедува во дроп-ин центрите за корисниците на дроги и, по потреба, на терен. Во 2017 се обезбедени 848 услуги на 115 различни корисници на дроги. Пријавени се случаи на дискриминација во здравствените институции поради користење дроги, како и отпуштање од работа откако работодавачот дознал дека вработениот во минатото употребувал дроги, но ниту еден не сакал да покрене каква било постапка.

Во однос на обезбедувањето континуирана правна помош на претставниците на целните групи, во текот на 2017 година е завршена постапката за утврдување дискриминација во случај на отпуштање од работа поради употреба на дроги. Домашните судови не утврдиле дискриминација, па поради тоа се подготвува апликација до Европскиот суд за човековите права во Стразбур. Негативно е завршена и постапката во случај на заштита од дискриминација врз основа на здравствената состојба и припадноста на маргинализирана група во остварувањето на правата од работен однос покренат во 2015 година. Во втората половина на месец мај е примена

писмена пресуда со која судот го одбива тужбеното барање како неосновано. Во зададениот рок е поднесена жалба по пресудата, а предметот е сè уште во тек пред Апелациониот суд во Скопје. Во периодот април-мај, со решение на судија за извршување санкции, е прекинато извршувањето на казната затвор (во траење од три месеци) на клиент со сериозно нарушена здравствена состојба. По 12 години издржување на казната, лицето е пуштено да се лекува во заедницата, без документи за лична идентификација, со што дополнително е отежнат пристапот до здравствените услуги. За време на издржувањето на казната, лицето било на супституциска терапија со метадон. По излегувањето од затвор, поради немањето соодветна документација, добивањето на терапијата е одложено за три недели. Заради заштита на правата, беше подготвена претставка до Народниот правобранител и до судијата за извршување санкции, за да се создадат услови за продолжување на терапијата, но и за да добие квалитетни здравствени услуги за подобрување на општата здравствена состојба, поради која и беше прекинато издржувањето на казната. Со клиентот е подготвено полномошно за застапување во постапката за заштита на личните права, но поради истекот на рокот за прекинување на извршувањето на постапката, лицето е вратено на издржување на казната затвор. Во периодот што следува се планирани посети во затворот заради подготвување на стратегијата за следните правни дејствија за заштита на неговите права. Во врска со предметот за барање истрага за системското прекршување на правата на сексуалните работници пред Комитетот за елиминација на сите форми на дискриминација кон жената (CEDAW), со дополнување на доказите, е финализиран поднесокот до Комитетот. Овој поднесок ги адресира пропустите на државата во заштитата на правата на сексуалните работници во полициската акција во ноември 2008, но и во други случаи пред и по оваа акција. Овој документ е поднесен до Комитетот и е добиена потврда за прием.

По промената на политичкиот контекст во земјата и отворањето на новите власти за соработка со граѓанските организации, остварени се средби со Премиерот и со министрите за здравство и труд и социјална политика, на кои се актуализирани областите на кои работи ХОПС.

• Коалиција Сексуални и здравствени права на маргинализираните заедници •

Во 2017 година, Коалицијата Сексуални и здравствени права на маргинализираните заедници (Коалицијата) ја продолжи соработката со повеќе државни институции, со цел да се зајакнат капацитетите на државните службеници за работа со претставниците на овие заедници. Во партнерство со Министерството за труд и социјална политика продолжи соработката со Заводот за социјални дејности при спроведувањето на МОДУЛ 19 за работа со маргинализираните заедници, како дел од сеопфатниот систем за лиценцирање на стручните работници во системот за социјална заштита во РМ. На две обуки беа обучени 50 социјални работници од меѓуопштинските центри за социјална работа од повеќе градови. Договорено е во 2018 година сегашната содржината

на модулот (лица кои употребуваат дроги, сексуални работници и лица кои живеат со ХИВ) да биде надополнета со тема за ЛГБТИ-заедницата.

Реализирано е застапување за повлекување на дискриминаторските содржини во учебниците и испратени се барања и претставки до Државниот просветен инспекторат, Комисијата за заштита од дискриминација (КЗД) и Народниот правобранител за 8 учебници. Отстранети се содржините од 3 учебници, а најавена е ревизија за учебниците за средно и за основно образование, по што дополнително ќе се отстранат дискриминаторските содржини и од другите учебници. Врз основа на препораките на Народниот правобранител (дополнување на правилниците на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ (УКИМ) и Универзитетот „Св. Климент Охридски“ (УКЛО) со антидискриминаторски клаузули), испратени се барања до ректоратите на УКИМ и УКЛО за средба и барања за отстранување на ваквите содржини, но не е добиен позитивен одговор. Со Министерството за образование е склучен Меморандум за соработка за учество во работните групи за ревизија на учебниците.

Во декември 2017 година е реализирана медиумска кампања #АКАДЕМСКИБИСЕРИ – КОН ОБРАЗОВАНИЕ БЕЗ ДИСКРИМИНАЦИЈА која имаше за цел јавно да се претстават дискриминаторските содржини од учебниците за високо образование на државните универзитети во РМ и застапување пред надлежните државни институции со цел да се направи ревизија на содржината во овие учебници. Како дел од кампањата беше организирана и еднодневна конференција насловена како „Кон образование без дискриминација: заложби за надминување на дискриминацијата во учебниците за високото образование“, на која се дискутираше за можните решенија за надминување на содржините во учебниците кои предизвикуваат вознемирување и дискриминација, поттикнуваат предрасуди и стигматизирање на маргинализираните заедници во РМ, како и можно вклучување на граѓанските организации при креирањето на содржините во учебниците и во наставните програми на државните универзитети.

Освен тоа, реализирана е и обука на стручните училишни служби (педагози и психолози) за работа со Министерството за здравство и за справување со вознемирување (bullying) во 5 пилот-средни училишта од Скопје, идентификувани според поранешните случаи на вознемирување пријавени во Коалицијата. Селектирани се 3 училишта во кои е реализирана обука на учениците и наставниците за изготвување проекти/кампањи против родово базирано насилство во училиштата.

Со цел да се креира референтна мрежа од лекари (со фокус на општите лекари) со развиена осетливост за работа со транс-дуѓе, започната е соработка со Здружението на приватните лекари и се обучени 25 матични лекари.

Во однос на документирањето на случаите на прекршување на сексуалните и здравствените права на Министерството за здравство и давањето бесплатна правна помош, во 2017 година продолжи застапувањето на две лица кои во 2013 поведоа постапка пред Европскиот суд за човековите права (ЕСЧП) за повреда на правото на приватност поради противправно

земање ДНК-примерок од страна на МВР. Како одговор на наодите на државата по поднесената жалба, подготвени се поднесоци до ЕСЧП и се очекува пресуда во периодот што следува. Во застапувањето на транс-лице, кое во 2016 поведе постапка пред ЕСЧП за повреда на правото на приватност поради одбивање на барањето за промена на ознаката за пол во матичната евиденција, подготвени се поднесоци до ЕСЧП, како одговор на наодите на државата по поднесената жалба. Исто така, имаше обид за спроведување постапка за спогодбено решавање на случајот, но државата се откажа. За 4 случаи на правно признавање на родот, застапувањето продолжи на национално ниво и 2 од нив успешно се завршија во септември 2017, со донесување пресуда од страна на Управниот суд на Република Македонија со која се одобри промената на ознаката за пол и на матичниот број во матичната евиденција. Пресудите се спроведени и две транс-жени успеаја да добијат документи за лична идентификација што го одразуваат нивниот родов идентитет. Другите постапки се во тек, иако за едниот паралелно се води и постапка пред ЕСЧП. Во меѓувреме, започнати се две нови постапки за транс луѓе кои бараат промена на ознаката за пол. Три транс-лица добија правна помош за промена на нивното име, како дел од процесот на транзиција. Продолжи и застапувањето на транс-жена која е жртва на насилство од омраза. Во кривичната постапка сторителот е прогласен за виновен, а годинава Апелациониот суд ја потврди пресудата, со што постапката е завршена, а на транс-жената ѝ е досуден износот за материјалната штета што ја имаше како резултат на физичкиот напад, додека за надомест на нематеријалната штета треба да се поведе постапка пред граѓански суд. Во тек е и постапка за извршување преку која ќе се наплати штетата. Во 2017 година продолжија две постапки за утврдување повреда на правата на ЛГБТ-лице, кое јавно беше изложено на клевета и на навреда. Два медиума јавно ја објавија неговата сексуална ориентација, нарекувајќи го ментално болен, и јавно го омаловажија. Против двата медиуми се води постапка за утврдување граѓанска одговорност за клевета и навреда. На две транссексуални работнички им беше повредено правото на приватност во емисија емитувана на Канал 5, преку јавно објавување на нивни фотографии, телефонски броеви, здравствена состојба, глас итн. Против уредникот на емисијата и телевизијата е поведена постапка за утврдување повреда на правото на приватност, а во текот на 2017 беа одржани неколку рочишта, но поради промена на судијата кој го водеше предметот, постапката ќе почне од почеток. Коалицијата застапува лице кое употребува дроги кое во јули 2017 година беше претепан од страна на четири полицајци. Случајот е документиран и пријавен кај Народниот правобранител и во Секторот за внатрешна контрола и полициски стандарди при МВР, по што е информирано и Јавното обвинителство. Јавното обвинителство покренува постапка против полицајците, а клиентот е застапуван во својство на оштетен во предистражната постапка која ја води Обвинителството. Во 2017 година се идентификувани десет случаи на говор на омраза кон ЛГБТИ во медиумите. Во овие случаи се покренати постапки пред Советот за етика во медиумите и пред КЗД. Успешни се жалбите пред СЕЕМ, додека КЗД во еден случај утврди дискриминација додека за другите сè уште нема одговор или нема утврдено дискриминација. Идентификувани се два

случаја на говор на омраза од страна на пратениците, пратени се 2 претставки до КЗД, од кои во 1 не е утврдена дискриминација, а за другата сè уште нема одговор.

Во периодот од 22 до 25 јуни 2017, под мотото *Транс-формации* на повеќе локации во Скопје, Коалицијата во партнерство со ЛГБТИ - Центарот за поддршка при Хелсиншкиот комитет и ЛГБТ Јунајтед – Тетово, го организираа петтиот Викенд на гордоста. Преку различни јавни настани - раскажување на квир-приказни, изложба на квир-фотографии, уметнички инсталации, теоретско предавање, дрег-кабаре и работилница, во јавноста беа преставени прашањата поврзани со општествените и културните норми поврзани со сексуалноста и родот, критиката на бинарниот родов систем, националистичката хомофобија, како и прашања поврзани со класата, етницитетот, расата и здравствениот статус. Дополнително, во партнерство со СТАР-СТАР, во рамките на деновите против насилството врз сексуалните работници, се организираа серија настани (предавање од активистката за човековите права на сексуалните работници Laura Agustin под наслов „Секс на маргините“, јавен уметнички перформанс Skopje Red Light District и Марш на црвените чадори), сè со цел да се подигне јавната свест за потребата од унапредување на човековите права и слободи на сексуалните работници.

Спроведено е и истражување на медиумското претставување на ЛГБТИ-темите, подготвен е извештај и предвидена е негова промоција во почетокот на 2018.

Во соработка со *ТВ 21* е договорено креирање на 4 истражувачки студии/прилози за правата на маргинализираните заедници.

За да се зајакнат организациите, спроведена е обука за стратешка комуникација за тимот на Коалицијата и претставници од членките на Коалицијата. На крајот на годината, Коалицијата започна процес на ребрендирање во Коалиција Маргини.

|| КОНЦЕПТИ ВО 2017 ГОДИНА ||

Напредок во однос на клучните цели во 2017 година

|| МОБИЛИЗАЦИЈА НА ЛОКАЛНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ И АКТИВИЗАМ ВО ЗАЕДНИЦАТА

Концептот *Мобилизација на локалните организации и активизам* во заедницата имаше за цел да ги мобилизира заедниците за информиран и ефективен граѓански ангажман во насока на унапредување на локалната демократија во седум општини кои дејствуваат како регионални центри.

Со цел **да се зајакнат капацитетите на локалните актери од граѓанското општество да се ангажираат граѓаните за да дадат свој придонес за унапредување на политиките и за зголемување на учеството во донесувањето на одлуките во своите заедници**, во почетокот на 2017 година беше објавен конкурс за доделување грантови на граѓанските организации, неформалните групи, коалициите и локалните активистички јадра. На конкурсот пристигнаа 41 пријава за институционална поддршка и беа доделени 11 гранта за институционална поддршка (во вкупен износ од 240.338 УСД) на граѓанските организации кои имаат искуство и кредибилитет на локално ниво, кои се мотивирани да ја зајакнат својата улога во заедницата, да ја зголемат својата база на поддржувачи и да ги развиваат сопствените организациски капацитети и управување и кои, преку своето дејствување, придонесуваат за унапредување на локалната демократија и на социјалната кохезија на локално ниво. Овие организации дејствуваат во седум стратешки избрани регионални центри (Прилеп, Тетово, Струга, Струмица, Скопје, Куманово и Штип).

Во текот на 2017 година, ФООМ ја следеше работата на грантистите и обезбеди обуки, консултации и менторство во согласност со идентификуваните специфични потреби. Во ноември и во декември беа организирани три обуки за претставниците на единаесетте организации кои добија институционална поддршка во 2017 година. На првата обука *Управување со финансиските и материјалните ресурси на организацијата* учествуваа дваесет и три претставници на граѓанските организации. Учесниците имаа можност да се стекнат со знаења за предизвиците во секојдневната работа и побарувања од страна на донаторите и државата во контекст на управувањето со финансиите, како и за корисни стратегии и техники за финансиско управување. Втората обука *Организациски менаџмент* им овозможи на дваесет претставници на граѓанските организации да се стекнат со знаења и вештини за управување со работата на нивните организации. Учесниците на обуката беа најмногу заинтересирани за управувањето со човечките ресурси, планирањето на проектите и креирањето на логичката рамка, како и за процесот на стратешкото планирање. На обуката *Обезбедување поддршка од заедницата*, седумнаесет претставници на граѓанските организации имаа можност да се стекнат со знаења што ќе им помогнат во обезбедувањето поддршка од локалните заедници. Најголем интерес предизвика утврдувањето

на надворешните фактори кои влијаат врз работата на организациите, клучните засегнати страни и корисниците, вклучувањето на заедниците во насока на остварување на целите на организациите, приоритизирањето на потребите и акциското планирање.

Во соработка со Балканската репортерска истражувачка мрежа Македонија, ФООМ организираше две работилници наменети за претставниците на локалните медиуми. Првата работилница, организирана во ноември, беше на тема „Истражувачко новинарство“ и на неа присуствуваа тринаесет претставници на локалните медиуми ширум Македонија. Тие имаа можност да ги зголемат своите знаења за процесот на истражувачко новинарство, за тоа како да се избере истражувачка сторија и да се убеди уредникот дека истражувањето е важно. Исто така, научија како да ја структурираат сторијата и да ги истражуваат изворите, но и како да се справат со замките при создавањето на сторијата. Учесниците се запознаа со алатките за креирање истражувачки стории, со посебен осврт на Законот за слободен пристап до информациите и откривањето на корупцијата во јавните набавки. На втората работилница на тема „Медиумите како јавно добро“, одржана во декември, учествуваа дваесетина сопственици и главни и одговорни уредници на локалните и на регионалните медиуми кои дадоа значаен придонес во дискусијата посветена на одговорното и професионално новинарство, во полза на јавниот интерес. Особено внимание се посвети на анализата на постојните проблеми и предизвици за независната медиумска сфера, но истовремено и се детектираа досегашните добри практики и искуства во однос на улогата на медиумите во промоција на теми од јавен интерес. На работилницата се разгледуваа и неискористените можности за креирање и спроведување одржливи стратегии кои ќе придонесат за заштита на професионалните стандарди, од една страна, и јавното добро, од друга страна. Претставници на Советот на Агенцијата за електронски медиуми од Хрватска ги споделија своите искуства, научени лекции и предизвици кога се во прашање поддршката на локалните медиуми, јавниот интерес и саморегулацијата.

Во ноември 2017 година беше објавен конкурс за поддршка за подготовка и објавување истражувачки стории кои укажуваат на прекршувањата во постојните политики и практики, сугерираат подобрувања и донесување нови потранспарентни и инклузивни политики и мотивираат зголемен и здружен ангажман на граѓаните, граѓанското општество и на локалните власти за надминување на неповолните состојби. ФООМ поддржа 6 предлози од новинари на кои им беа доделени грантови за подготовка и објавување истражувачки стории кои адресираат прашања од интерес на локалните заедници, во вкупен износ од 7.970 УСД. Сториите треба да бидат подготвени и објавени до крајот на март 2018 година. За подготовката на четири од поддржаните стории ФООМ ќе обезбеди менторска поддршка од страна на искусни новинари.

Како што беше предвидено со Стратегијата за 2017 година, со цел да се **поддржат локалните синергии за поефективно влијание врз креирањето**

на политиките и создавањето мрежи на поддржувачи, беше објавен конкурс за доделување грантови за поддршка на ад-хок иницијативите на граѓанските организации, неформалните групи, коалициите и локалните активистички јадра. На трите циклуси на објавување на конкурсот пристигнаа вкупно 197 пријави. ФООМ одлучи да го поддржи спроведувањето на 25 локални иницијативи, со кои се засили гласот на граѓанското општество во врска со прашањата од интерес за граѓаните - на локално, регионално и на национално ниво.

Во јули 2017 година ФООМ, заедно со граѓанските организации¹ кои учествуваа во подготовката на документот [„Предлог за итни демократски реформи“](#) (објавен во јули 2016 година, а во јавноста познат како блупринт-документ), го организираше форумот „Предлог на граѓански организации за итни демократски реформи“. На форумот учествуваа 146 лица, претставници на 73 граѓански организации, експерти и научници, кои - со оглед на променетите околности - го ревидираа и го надградија првичниот документ и подготвија нов [„Предлог за итни демократски реформи“](#). Области на јавните политики разработени во документот се: јавните финансии и економијата; правосудството; борбата против корупцијата; изборите и изборниот систем; јавната администрација; контролата врз полицијата и агенциите за безбедност и (контра)разузнавање; Собранието; граѓанското општество; социјалната заштита, благосостојбата и одржливоста; образованието и младинските политики; животната средина; енергетиката; културата и здравството. Овој документ е патоказ за тоа што е најважно и што треба да се стори во наредните 12 месеци заради враќање на демократските стандарди и вредности, за постигнување напредок во одредени области од јавните политики, како и за враќање на довербата на граѓаните во клучните државни институции. Документот ѝ беше презентираан на јавноста на прес-конференцијата што се одржа во јули 2017 година, на која беше презентираан и предлогот граѓанското општество да биде вклучено во консултации со државата, преку создавање консултативен совет во Владата на РМ, во кој би учествувале граѓанските организации, назначувањето лица за контакт во министерствата, како и учество на граѓанските организации во работните тела на Собранието на РМ.

Клубот на граѓани за европска Македонија (ГЕМ-клуб) продолжи да биде платформа за изразување на критичкото јавно мислење и отворен простор достапен за сите граѓански организации и неформални групи. Одржани се вкупно 152 настани (105 работни состаноци и работилници, 25 презентации и прес-конференции, 8 промоции на книги, 12 јавни дебати, една изложба на стрипови и саем на книги) за прашањата поврзани со човековите права, младите, маргинализираните групи, родовата еднаквост, реформите на

¹ Граѓанска асоцијација МОСТ; Институт за демократија *Социетас Цивилис*; Институт за европска политика; Институт за комуникациски студии; Евротинк – Центар за европски стратегии; Фондација Отворено општество - Македонија; Хелсиншки комитет за човековите права на Република Македонија; Центар за економски анализи; ЦИВИЛ - Центар за слобода; Драган Гоцевски

институциите и пристапувањето во ЕУ. На овие настани, организирани од ФООМ и 55 организации, неформални групи, издавачи и индивидуи, присуствуваа 3.721 посетители.

Во 2017 година беа отпечатени следниве четири книги: „За политичкото“ од Шантал Муф, „Популистичкиот ум“ на Ернесто Лакло, „Безбедност, територија, население“ од Мишел Фуко и „Поткултура: Значењето на стилот“ од Дик Хебдиц. ФООМ делумно го помогна и печатењето на книгата „Живот во кутија“ од авторот Томислав Кежаровски. Беше обезбедена поддршка во износ од 15.000 УСД за веб-порталот www.okno.mk, кој претставува средиште и собиралиште на новите критички и креативни генерации, пред сè од сферата на културата и активизмот и создава нови, веродостојни, креативни и квалитетни медиумски содржини. ФООМ обезбеди поддршка за две претставнички од Македонија, кои на филмскиот фестивал Мотовун ја претставија улогата на граѓанското општество и различните форми на граѓанско дејствување и активизам во времето на длабока политичка криза во Македонија и имаа можност да разменат мислења со активистите од другите земји од регионот.

ФООМ склучи договор за соработка со Институтот за социолошки анализи – Скопје, со цел да се спроведе истражување на јавното мислење *Политичката култура и идентитетите*, кое ќе биде презентирано во јавноста во првата половина од 2018 година.

Во почетокот на 2017 година беше подготвен завршниот извештај за спроведувањето на **Проектот на УСАИД за граѓанското општество (2012 - 2016 година)** и беше спроведена финална ревизија на Проектот.

Во февруари ФООМ ја организираше завршната конференција во рамките на **Регионалната програма за поддршка на истражувањата во Западен Балкан (РППИ)** на тема *Предизвици и можности за финансирање на научното истражување во Република Македонија*, на која беше промовирана истоимената публикација, односно беше претставен предлог-моделот за финансирање на научно-истражувачката дејност во Република Македонија. Исто така, беа споделени словенечките и финските искуства на оваа тема. На конференцијата имаше повеќе од 100 учесници - научен кадар од јавните и од приватните високообразовни и научни институции, претставници на универзитетските управи, истражувачките организации и индивидуалци, како и претставници на Собранието, Министерството за образование и наука и на медиумите. РППИ беше официјално затворена на 31 март 2017 година.

Проектот на УСАИД за граѓанско учество (ПГУ) е петгодишен проект (2016-2021 година) во вредност од 9,4 милиони долари, кој има за цел да ги зајакне капацитетите на граѓанските организации и на младинските групи за унапредување на јавните политики, подобрување на јавните услуги, промовирање на доброто владеење и придонесување за подобар животен стандард во Македонија. Проектот на УСАИД за граѓанско учество го спроведува Ист вест менаџмент институтот, во партнерство со четири локални организации: Метаморфозис - Фондацијата за интернет и општество,

Асоцијацијата за демократски иницијативи, Фондацијата Отворено општество – Македонија и Националниот младински совет на Македонија.

Проектот се состои од четири компоненти: 1. Зајакнување на алијансите/мрежите на граѓанските организации; 2. Зајакнување на граѓанските организации; 3. Зајакнување на учеството на младите, и 4. Зајакнување на младинскиот активизам.

Улогата на ФООМ е да ги координира активностите за развој на капацитетите на грантистите, поддржани преку секоја од четирите компоненти на проектот.

За таа цел, во текот на 2017 година тимот на ФООМ доби обука од страна на меѓународни експерти за користење на две алатки: Net-Мар-анализа за мрежи на граѓански организации и Проценка на организациските капацитети и капацитетите за застапување - ОАСА (Organizational and Advocacy Capacity Assessment) на граѓанските организации и мрежи. Меѓународните експерти во текот на целиот период го менторираа и го поддржуваа тимот на ФООМ.

Во рамките на првата и втората проектна компонента, во текот на првата година Проектот за граѓанско учество поддржа шест граѓански организации и две мрежи на граѓански организации кои спроведуваат проекти во времетраење од две до три години. Преку примена на ОАСА, проектната канцеларија на ФООМ направи проценка на капацитетите на шесте организации. За проценка на капацитетите на мрежите се користеа двете алатки - ОАСА и Net-Мар анализата. По идентификување на потребите беа организирани индивидуални работилници за стратешко планирање со секој грантист. Како резултат на овие активности, кои вклучија вкупно 106 учесници, подготвени се стратешки планови, годишни планови и планови за јакнење на капацитетите на организациите и на мрежите. Тимот на ФООМ обезбедува поддршка за нивното спроведување, преку обуки и менторство. До крајот на 2017 година се идентификувани ментори кои во наредниот период ќе работат со организациите и мрежите во јакнењето на нивните капацитети во специфични области.

Во текот на 2017 година, проектната канцеларија на ФООМ спроведе три напредни обуки за Процесно мапирање, Организациски системи за мониторинг и евалуација и Менаџмент на човечките ресурси, на кои учествуваа претставници на организациите и на мрежите. Спроведени се и две младински обуки за Проектен менаџмент и вмрежување, со грантистите на ПГУ поддржани преку компонентите за Зајакнување на учеството на младите и Зајакнување на младинскиот активизам. На обуките присуствуваа вкупно 61 учесник.

Дополнително, спроведени се активности за вмрежување, врсничко учење и воспоставување дијалог со институциите (форуми за јавните политики). Попрецизно, беа организирани четири средби на кружокот за учење („Learning Circle“) на темата „Интернетот и комуникациските технологии како алатка за развој“ на кои учествуваа 53 грантисти на ПГУ. Во ноември беше

организирана средба за вмрежување со локалните граѓански организации за решавање на потребите на локалните заедници во Крушево, на која учествуваа 41 претставник од локалните граѓански организации и организациите грантисти и партнери во ПГУ. Беа организирани два настана за промоција на добрите практики, едниот на темата „Управување со формалните и неформалните мрежи на граѓанските организации“, а вториот на темата „Компјутерска сигурност на организациите и мрежите“, на кои учествуваа повеќе од 80 претставници на граѓанскиот сектор во Македонија. Двата форума за јавните политики вклучија повеќе од 170 претставници на граѓанскиот сектор, локалните и централните власти, претставници на бизнис-секторот, Академијата, неформалните групи, експертите и другите заинтересирани страни. Првиот форум се фокусираше на нацрт-документот на Националната стратегија за културен развој 2018-2022, а вториот на темата „Интегриран пристап за заштита на квалитетот на воздухот“.

Во септември 2017 година беше организирана првата Недела на граѓанските организации, со вкупно 21 настан спроведени од 17 граѓански организации во 12 населени места, со вклученост на 1.350 учесници. Првиот карван на граѓанските организации низ Пелагонискиот регион вклучи 16 претставници од грантистите и од партнерите во проектот, кои се сретнаа со граѓаните од Житоше, Крушево и Кривогаштани и разговараа за родово-базираното насилство, информирањето на младите, локалното буџетирање и начините на граѓанското учество во надминувањето на локалните проблеми во овие области, со цел да се поттикне граѓанскиот активизам за локален развој.

*****

Нападите врз 22 граѓански организации и оркестрираниот упад на органите на прогонот, што се случи по налог на Основното јавно обвинителство, и контролите од Управата за јавни приходи, што започнаа во декември 2016 година и траеја до мај 2017 година, не само што ја загрозија работата на граѓанските организации и нивните планови за 2017 година, туку влијаеја и на нивниот углед и кредибилитет и имаа долгорочни негативни последици врз нивниот имиџ во јавноста. Како одговор на тоа, ФООМ ја поддржа здружената иницијатива „Да го заштитиме граѓанското општество!“ на 127 граѓански организации, иницијативи, заедници, групи и синдикати, кои застапаа во одбрана и заштита на граѓанскиот сектор и на граѓанскиот глас кој беше под закана и оркестрирана хајка од страна на институции и медиуми контролирани од владејачките структури. Во февруари 2017 година, ФООМ организираше дводневна средба со претставници на организациите кои беа изложени на контроли, на која се разговараше за потребата од заштита на граѓанското општество и можните стратегии за комуникација со јавноста и подобрување на имиџот на овие организации. Овие организации одржаа неколку прес-конференции на кои ја информираа јавноста за постапките што се водат против нив и екстремните повеќемесечни притисоци на кои беа изложени. На прес-конференциите, претставниците на граѓанските организации ги изложија барањата до властите - да запре притисокот, да се провери основаноста на контролите и да се истражи злоупотребата на

службената должност за политички притисок и дискриминација, како и да бидат поништени изречените казни и записниците од водените постапки.

ФООМ обезбеди дополнителни средства од **резервниот фонд на Европската иницијатива за отворено општество** за да се заштити и одржи работата на овие граѓански организации и да се охрабрат нивните напори да ја потврдат својата витална улога во општеството. Беа доделени 20 гранта за правна помош и застапување, финансиски и комуникациски консалтинг и активности во заедницата во износ од 236.300 УСД. За зајакнување на капацитетите на овие организации, врз основа на идентификуваните потреби, беа организирани обуки на следниве теми: финансиско работење, волонтерство, визуелизација на податоците и комуникација со јавноста.

Организацијата КАДАР – Тим за истражувачко новинарство, документаристика и едукација беше поддржана за подготовка на документарниот филм „Лов на вештерки“, чијашто цел е да се занимава со организираната хајка на неколку државни институции, што се спроведуваше од декември 2016 до мај 2017 година во 22 граѓански организации.

Канцеларијата за комуникација на Фондациите Отворено општество од Њујорк ја поддржа Фондацијата НВО Инфоцентар со 21.960 УСД, за да ги анализира содржините објавени во медиумите² посветени на континуираните напади врз граѓанските организации, ФООМ, Џорџ Сорос и др., како и динамиката на нивното објавување. НВО Инфоцентарот креираше неделни извештаи во кои го анализираше медиумскиот одговор на хајката против граѓанскиот сектор и објави [Извештај за мониторинг на медиумите во периодот од март до ноември 2017](#), чиешто клучни наоди ја потврдуваат тенденцијата да се дискредитира работата на граѓанските организации и на ФООМ.

|| ГРАЃАНСКА АКЦИЈА ЗА ИТНИ РЕФОРМСКИ ПРИОРИТЕТИ

Целта на концептот *Граѓанска акција за итни реформски приоритети* е зајакнување на улогата на граѓанското општество за набљудување и застапување за имплементација на Итните реформски приоритети (ИРП). Стратешки партнер во спроведувањето на концептот е Евротинк – Центарот за европски стратегии.

Првата краткорочна цел на концептот беше поддршка на мрежите во граѓанското општество кои влијаат на спроведувањето на Итните реформски приоритети. Беа идентификувани и вмрежени граѓански организации кои работат во областите судство, медиуми и борба против корупцијата.

(1) Во областа *Судство*, беше доделен проект на Институтот за човековите права, кој го имплементираат заедно со Македонското здружение

² Дневни емисии на националните ТВ-станции: ТВ 24, Телма, Сител, МРТ1, Алсат М, Канал 5, Алфа и ТВ 21; дневните весници: Слободен печат, Вечер и Дневник (нивните интернет-страници/електронски изданија) и порталите: А1он, Плусинфо, Република, Курир и НоваТВ.

на младите правници и со Институтот за европска политика. Општа цел на овој проект е зајакнување на транспарентноста, отчетноста и професионалноста на органите на правосудството. Краткорочни цели на истиот се: (1) Зајакнување на структурниот мониторинг над реализацијата на Итните реформски приоритети во правосудството и (2) Унапредување на јавната дебата за имплементирање на ИРП во правосудството, преку граѓанско застапување. Беше изработен и промовиран првиот извештај „Реформи во судството – од Прибе 1 до Прибе 2 и потоа“³, кој го опфаќа периодот јули 2015 – септември 2017 година.

(2) Во областа *Медиуми*, беше доделен грант на *Метаморфозис - Фондација за интернет и општество*, кој го имплементираат во партнерство со ЗГ Агора – Центар за промовирање на граѓанските вредности и ПИНА – Платформа за истражувачко новинарство и анализи. Проектот *Опсерваторија на медиумските реформи* има за цел да ги информира граѓаните за процесот на исполнување на Итните реформски приоритети од областа на медиумите и слободата на изразувањето. Краткорочни цели се: (1) Креирање коалиција на граѓанските организации и на медиумите за мониторинг и застапување на исполнувањето на ИРП во областа на медиумите; (2) Јакнење на јавната свест во врска со ИРП и предизвиците во областа на медиумите, и (3) Создавање можности за информирана јавна дебата меѓу носителите на одлуките, НВО и медиумите. Во рамките на тринаесеттата конференција *E-society*, со наслов „Слобода и приватност“, беше промовиран првиот периодичен извештај од набљудувањето на исполнувањето на реформските приоритети од областа на медиумите. Во рамките на истиот проект, во периодот јули – декември 2017 година, на веб-страницата на новинската агенција *Мета*⁴ беа објавени 60 новинарски текстови/стории поврзани со реформите во медиумите и слободата на изразувањето, како и 3 анализи на новокреираниот портал од проектот „Опсерваторија на медиумските реформи“.⁵

(3) Во областа *Борба против корупцијата*, беше доделен грант на *Транспарентност Македонија*, за промоција на стратешките приоритети на Платформата за борба против корупцијата. Основна цел на овој проект е поттикнување на промените и јакнење на демократијата во општеството. Краткорочни цели на истиот се: (1) Подобро позиционирање на дејствувањето на Платформата за борба против корупцијата во општеството, и (2) Зголемување на видливоста на Платформата. По повод одбележувањето на 9 Декември - Меѓународниот ден за борба против корупцијата, Платформата организираше конференција со наслов „Заробена држава – политички, социјални и економски интереси“.

Во рамките на оваа краткорочна цел на концептот, Евротинк изготви анализа базирана на докази, со препораки за подобрување на политиката за независните и регулаторните тела со фокус на енергетиката. Во наредната фаза на застапување, овие препораки ќе бидат упатени до соодветните

³ <https://www.ihr.org.mk/p.php?pid=274>

⁴ www.meta.mk

⁵ <http://mediaobservatorium.mk/>

државни органи, со цел тие да се инкорпорираат во државната политика за енергетика.

Беше подготвена и промовирана и анализата „Предизвиците во управувањето со Инструментот за претпристапна помош“⁶. Во овој документ се анализира искористеноста на финансиските средства од ЕУ во Република Македонија, преку Инструментот за претпристапна помош (2007-2013). Притоа, акцентот е ставен на фондовите кои се управуваат преку т.н. децентрализиран систем за имплементација. Основна цел е сознанијата добиени од анализата да се употребат за унапредување на искористеноста на европските фондови, особено средствата од Инструментот за претпристапна помош за периодот 2014-2020 година (ИПА2).

Во насока на подобрување на нацрт-политиката за реформа на јавната администрација, беше подготвен документ за јавна политика (policy brief) кој опфаќа коментари на Нацрт-стратегијата за реформи на јавната администрација, објавена во јуни 2017 година⁷.

Претставници на ФООМ зедаа активно учество во работните групи на граѓанските организации кои работеа на надградба на документот „Предлог на граѓанските организации за итни демократски реформи“⁸, во кој даваат свое видување за приоритетите и за мерките што треба да ја насочат владината програма во следните 12 месеци, а во насока на исполнување на Итните реформски приоритети.

Втората краткорочна цел на концептот беше фацилитирање на дијалогот меѓу граѓанското општество, Парламентот и медиумите, што ќе придонесе за информирана јавна дебата за напредокот во однос на агендата за пристапување во ЕУ.

ФООМ и Министерството за информатичко општество и администрација (МИОА) потпишаа Договор за соработка⁹, во насока на обезбедување поддршка на МИОА од страна на ФООМ, во процесот на креирање на Стратегијата за реформа на јавната администрација (2018-2022). За таа цел, од страна на ФООМ беа ангажирани двајца надворешни експерти кои соработуваа, даваа стручни коментари и фацилитираа со воспоставените работни групи во Министерството за изработка на Стратегијата, а дадоа свој активен придонес и во изработката на финалниот текст, имајќи ги предвид укажувањата од консултативниот процес. Поддршката подразбираше и креирање индикатори за мерење на имплементацијата на Стратегијата, односно со нивното креирање ќе се овозможи соодветно мерење на резултатите и промените што произлегуваат од планираните реформи.

⁶ <http://www.fosm.mk/mk/Home/Publication?newsID=10436&catID=10&pageIndex=1>

⁷

<http://www.fosm.mk/mk/Home/NewsAndActivity?newsID=9384&catID=7&pageIndex=8&month=0&year=0&additionalID=0>

⁸

<http://www.fosm.mk/mk/Home/NewsAndActivity?newsID=9388&catID=7&pageIndex=8&month=0&year=0&additionalID=0>

⁹

<http://www.fosm.mk/mk/Home/NewsAndActivity?newsID=10431&catID=7&pageIndex=4&month=0&year=0&additionalID=0>

Беа организирани три брифинзи со новинарите, со цел да се зголеми комуникација и да се подигне свеста за зачувување на агендата за европска интеграција, со фокус на остварувањето на Итните реформски приоритети во областите Јавна администрација, Судство и Медиуми.

Претставник на ФООМ активно учествува во работната група составена од донатори во државата, за креирање „Патоказ за развој на граѓанското општество 2018-2022 година“, што ќе придонесе за подобрување на улогата на граѓанските организации. Документот ги опфаќа областите на политичката и институционалната рамка за ГО; државното финансирање на граѓанските организации; правната и фискалната поддржувачка околина за одржливост на ГО; улогата на ГО во соработката со институциите, граѓаните, бизнис-секторот и меѓу себе, и добро управување и зголемување на довербата во ГО.

Претставници на ФООМ присуствуваа и во работните тела на Собранието на РМ каде што дадоа активен придонес во дебатата и во креирањето на јавните политики во однос на усвојувањето на законодавството на ЕУ.

Во рамките на концептот, партнерската организација Евротинк организираше четири Eurotalks, едукативно-дебатни сесии според правилото Chatham House, на тема „Европа на две брзини“, за односите меѓу ЕУ и Русија и нивното влијание врз позиционирањето на ЕУ како глобален играч, како и за исполнувањето на Итните реформски приоритети, како предуслов за европската интеграција на РМ.

Проектот **Граѓанска алијанса за транспарентност – Набљудување на процесот на реформи на јавната администрација од страна на граѓанските организации** почна да се спроведува во јануари 2017 година, преку грант од програмата на ЕК ИПА 2 за поддршка на граѓанското општество и медиумите за 2015 година, а го имплементираат ФООМ и Евротинк – Центарот за европски стратегии. Проектот има за цел да придонесе кон јакнење на влијанието на граѓанското општество во процесите на креирање на јавните политики. Се очекува преку проектните активности да се унапредат капацитетите на граѓанските организации за спроведување мониторинг базиран на докази на процесот на реформа на јавната администрација и да се овозможи простор за соработка на граѓанските организации во нивните застапувачки активности за подобрување на политиките поврзани со реформата на јавната администрација.

Во рамките на проектот беше спроведена првата шема за регантирање, во вредност од 50.000 евра. Грантови беа доделени на 6 организации кои спроведоа истражувачки проекти и подготвија публикации во следниве области: (1) Здружението на граѓани за поддршка на меѓуетничкиот дијалог и развој на заедницата *Заеднички вредности* ја истражуваше примената на Законот за јазиците (2008) во избраните тела на државната управа; (2) Рурална коалиција – Куманово ја анализираше можноста и искуството со партиципативното креирање на политиките во рамките на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство; (3) Младинскиот образовен форум ја истражуваше работата на Агенцијата за млади и спорт; (4) Здружението за

локална демократија Центар на заедницата на Општина Струмица ја анализираше работата на Комисијата за заштита на правото на слободен пристап до информациите од јавен карактер; (5) Здружението за одржлив развој Генера - Скопје го анализираше процесот на носење на политиките во областа на градежништвото; (6) Здружението за локална демократија - Центар на заедницата на Општина Центар го анализираше консултативниот процес при носењето на Стратегијата за реформа на јавната администрација 2018-2022. Во рамките на шемата за регрантирање беше спроведена проценка на потребите на грантистите, тренинг за градење на нивните капацитети, во согласност со потребите, и беше обезбедено континуирано менторство при имплементацијата на активностите. Беа спроведени 10 средби за координација и градење на синергии - како меѓу грантистите, така и со другите засегнати страни (медиумите, институциите), придонесувајќи за нивното неформално вмрежување.

Во рамките на проектот беше спроведено истражување за утврдување на знаењето и искуството на граѓанските организации со реформата на јавната администрација¹⁰, проследено со соодветна визуализација на податоците, кое беше јавно презентирano на иницијалниот настан за промоција на проектот, каде што учествуваа и амбасадорот на Европската Унија во Македонија, г. Самуел Жбогар¹¹. Од страна на 4 организации учесници во проектот беше подготвен документ за политиките¹², кој даде систематизиран преглед на коментарите на овие организации за Предлог-стратегијата за реформа на јавната администрација. Започната е подготовката на втор документ за политиките, кој ќе се осврне на прашањето поврзано со големината на јавната администрација во Македонија. Евротинк го спроведе годишното испитување на јавното мислење – Еврометар, за прашањата поврзани со јавната администрација и евроинтегративните процеси на државата, кое беше презентирano на настан каде што учествуваа претставници од МИОА, Министерството за труд и социјална политика, Народниот правобранител, Управата за водење матични книги и претставниците на граѓанските организации.

Претставници на ФООМ, Евротинк и дел од грантистите зедоа активно учество во работните групи формирани од страна на МИОА за креирање на Стратегијата за реформа на јавната администрација 2018-2022, со што директно придонесоа во насока на утврдување на целите и мерките во планираната реформа.

---

¹⁰

<http://www.fosm.mk/mk/Home/NewsAndActivity?newsID=9378&catID=7&pageIndex=9&month=0&year=0&additionalID=0>

¹¹

<http://www.fosm.mk/mk/Home/NewsAndActivity?newsID=7301&catID=7&pageIndex=17&month=0&year=0&additionalID=0>

¹²

<http://www.fosm.mk/mk/Home/NewsAndActivity?newsID=10432&catID=7&pageIndex=1&month=0&year=0&additionalID=118>

|| ИНКЛУЗИВНИ И ТРАНСПАРЕНТНИ ОБРАЗОВНИ ПОЛИТИКИ

Концептот *Инклузивни и транспарентни образовни политики* има за цел да ја зајакне улогата и влијанието на граѓанското општество, како сериозен фактор во креирањето квалитетни, инклузивни и отчетни образовни политики. Планот на активности за 2017 се состоеше од следниве чекори: (1) мапирање на здруженијата на граѓани активни во сферата на образованието и нивно организациско јакнење; (2) мали грантови за поддршка за унапредување на нивното програмско портфолио; (3) јакнење на индивидуалците (од мапираните организации и, пошироко, од различните образовни фактори, преку обуки за различни аспекти на образовните политики.

ФООМ идентификуваше 11 организации/здруженија и, според изразениот интерес за соработка, направи организациска проценка на шест од нив. Согласно наодите од проценката, се изготви план за обуки за организациско јакнење, а во периодот јули-декември се спроведоа 4 обуки за организациското јакнење на мапираните здруженија, и тоа: Раководење со проектен циклус; Обука за управување, финансиско и административно работење на граѓанските организации; Обука за стратегиско планирање, и Работа со донатори и прибирање средства (fundraising). Истовремено со обуките за организациско јакнење, ФООМ поддржа 5 организации со мали грантови (до 6 000 УСД) за иницијативи што ќе се спроведуваат до крајот на март 2018 година.

Заради новиот контекст и можноста заедно со нашите партнерски организации да влијаеме врз креирањето на новите образовни политики, компонентата за обука на индивидуалци за образовни политики беше заменета со низа активности што произлегуваат од потпишаниот Меморандум за соработка со МОН, кои се наведени подолу.

Со цел да обезбедат експертска помош во изготвувањето предлог-модел за надворешна проверка на знаењата на учениците во РМ, ФООМ покани експерти од Словенија, кои имаа две средби со Министерството за образование и наука (МОН). На првата средба ги презентираа моделите за екстерно проверување на знаењата на учениците во Европа и дадоа подетален приказ на моделот на националното надворешно проверување на знаењата на учениците во Република Словенија. На втората средба тие предложија можен модел за РМ, кој ќе биде ставен во рамките на пошироките системски реформи за обезбедување квалитет преку самоевалуација на училиштата, професионалниот и кариерниот развој на наставниците. Во МОН ќе биде формирана работна група која ќе продолжи да го разработува овој модел во текот на наредната година, со помош од словенечките експерти.

На крајот на ноември почнаа да се спроведуваат две истражувања кои ќе бидат јавно промовирани и споделени со надлежните институции до крајот на март 2018 година. Истражувањето „*Образованието на наставниците во основното образование во РМ – состојби и перспективи*“ го спроведе тим составен од 5 професори од наставничките факултети, со цел да се направи

анализа на законската поставеност на иницијалното образование и практика на наставниците во основното образование; да се утврдат сличностите и разликите во студиските програми, компетенциите и звањата на дипломците од наставничките факултети; усогласеноста со европските директиви, професионалните компетенции за наставникот, во рамките на квалификационата рамка; анализа на законската поставеност за професионален и кариерен, како и анализа на донесените закони кои ја регулираат наставничката професија (Академијата за наставници, Законот за наставниците во основното и во средното образование), а сè уште не се применуваат. Истражувањето „*Цената на чинење на студентската потрошувачка кошничка*“ го спроведуваат ЗМАИ и Младинскиот образовен форум, со цел да се обезбеди информација за висината на реалните трошоци на студентите кои студираат на државните универзитети во Македонија и нивниот животен стандард. Со истражувањето се опфатени околу 600 редовни студенти на додипломски студии на државните универзитети во Скопје, Охрид, Штип, Тетово и Битола, и тоа според следниве категории: студенти кои живеат и студираат во родниот град; студенти кои студираат и живеат надвор од местото на живеење; студенти кои константно патуваат од местото на живеење до градот каде што е лоциран факултетот. Податоците и извештајот од студијата ќе бидат споделени со релевантните институции и ќе можат да послужат при донесувањето на новите законски решенија за студентскиот стандард.

На крајот на септември се одржа тридневна работилница на работните групи за подготовка на предлог-измени на законите за основно и за средно образование. Во работните групи беа вклучени седумдесетина наставници, директори, претставници од Бирото за развој на образованието, МОН, Државниот просветен инспекторат, Синдикатот и неколку невладини организации. Предлог-измените беа доставени до правната служба во МОН која ги подготвува предлог-измените на законите.

Со наша поддршка, Младинскиот образовен форум спроведе процес на консултации со студентите од четири универзитетски центри, за тоа какво студентско организирање сакаат. На тркалезната маса одржана на 30 ноември 2017 година, студентите го претставија предлог-документот со кој побараа од МОН, Студентскиот парламент да стане тело во рамките на Универзитетот што ќе го контролира неговото финансиско работење, а не како досега, да фигурира како невладина организација. Беше побарана и промена во начинот на изведување на студентските избори, како и проширување на учеството на студентите во сите поважни тела на факултетите. Министерката вети дека ќе бидат разгледани сите предлози, а предложените решенија ќе бидат интегрирани во новиот Закон за високото образование, кој е во подготовка.

На крајот на 2017 година започна пилотирањето на компонентата за промоција и поттикнување на интернетничката интеграција и инклузија во образованието, што првично беше планирана за 2018 година. На повикот за мали грантови за поддршка на иницијативите за инклузивно образование, се пријавија 53 организации. Во првиот круг беа селектирани 6 проекти (дадени

во прилог, во листата грантови), а вториот круг на селекција ќе се одржи кон крајот на јануари 2018.

Со цел да се сврти вниманието на јавноста кон состојбите во образованието, во соработка со Младинскиот образовен форум беше спроведена кампањата „На час“. На Радио МОФ беа креирани 38 содржини: 27 авторски анализи и прилози, 3 колумни, 1 видео, 2 интервјуа и 10 емисии во живо, кои беа проследени од околу 125.000 посетители. Редовната медиумска емисија „На час“, прва емисија за образованието во македонскиот етер, имаше 10 епизоди со 28 гости, на кои се дискутираше за наставната методика и дидактика, за студентското и средношколското организирање, интегрираното и инклузивното образование, учебниците, мобилноста и практиката. Првото видео од кампањата, посветено на ученичкиот рок-бенд во „Браќа Рамиз и Хамид“, го гледаа 22.000 гледачи. Од текстуалните содржини, најчитани авторски анализи беа оние за насилството во училиштата, студентските домови, сексуалното образование, акредитацијата на високообразованите институции, реформите во образованието, насилство во училиштата и стратегијата за образованието.

|| ЗАЕДНИЧКА РАМКА ЗА ПРАВНО ЗАЈАКНУВАЊЕ

Во 2017 година, ФООМ продолжи со спроведување на *Заедничката рамка за правно зајакнување*, во која главна цел е до 2020 година да се креира рамка за правно зајакнување (ПЗ), преку воспоставено партнерство меѓу претставниците на релевантните државни институции, локалните власти и граѓанските организации и обезбедувачите на правна и параправна помош, со цел заеднички да работат на процесот на институционализација на правното зајакнување и унапредување на финансирањето на различните форми на обезбедување пристап до правдата на маргинализираните заедници на локално и на национално ниво (Роми, сексуални работници/-чки, корисници на дроги, текстилни работнички и др.).

На патот кон постигнувањето на главната цел, за годинава беа поставени следниве потцели:

1) Искористување на наодите од истражувањата за застапување на локално и на национално ниво, како и за влијанието на локалните власти да преземат обврски за вклучување на правните услуги во заедницата преку соработка со релевантните засегнати страни:

Поради политичката состојба и нефункционалноста на институциите кои ја обележаа 2017 година, спроведувањето на застапувачките активности насочени кон конкретни институции не можеше да биде реализирано во целост. Беше искористена можноста за активно учество во подготовката на новиот Закон за бесплатна правна помош (ЗБПП), подготвени се два документи за јавните политики во кои беа содржани утврдените недостатоци и препораките за нивно надминување. Дури кон крајот на годината, по назначувањето на новите локални власти, беа направени првите чекори во планирањето на соработка со локалната самоуправа во Општина Шуто

Оризари, со цел во 2018 година да се пристапи кон институционално вклучување на ПЗ во политиките на општината. На национално ниво, со Министерството за труд и социјална политика започнати се разговори за можностите за меѓусекторско поврзување и вклучување на ПЗ во соодветните програми на министерството. Имајќи ја предвид неповолната политичка состојба, овој период беше искористен за подготовка и спроведување на истражувачки активности со цел да се обезбедат наоди и аргументи за застапување откако ќе се случи промената во контекстот. Покрај спроведените истражувања во текот на претходната година, спроведени се и: истражување за правните потреби на Ромите; анализа на распространетоста на обезбедувањето про-боно услуги на правна помош од страна на адвокати во РМ, со цел да се поттикне широка дебата меѓу стручната јавност во однос на потребата и можностите за обезбедување про-боно услуги за правна помош; проценка на применливоста, ефикасноста и ефективноста на постојните законски механизми на алтернативно решавање на спорите во решавањето на правните проблеми и олеснување на пристапот до правда за најранливите групи граѓани во Македонија (лицата кои живеат во крајна сиромаштија, жените, децата, Ромите, жртвите на семејно насилство, корисниците на дроги, ЛГБТИ-популацијата и сексуалните работници/-чки); анализа на трошоците и придобивките за обезбедување на трите постојни модалитети за правна помош и услуги (претходната правна помош, што ја обезбедуваат овластени здруженија според ЗБПП; бесплатната правна помош, што ја обезбедуваат организациите надвор од системот на ЗБПП, и параправната помош); истражување за задоволството на граѓаните од добиената БПП; спроведен иницијален процес на анализа и планирање за преточување на Цел 16.3 - Промовирање на владеењето на правото на национално и на меѓународно ниво и обезбедување еднаков пристап до правдата за сите, на национално ниво. Со цел да се постигне пошироко промовирање и запознавање на јавноста со концептот на ПЗ, овој период беше искористен за подготовка на Комуникациска стратегија за правно зајакнување, која ќе биде реализирана во текот на 2018 година.

2) Градење синергија и зајакнување на капацитетите на членките на неформалната мрежа граѓански организации (ГО) кои обезбедуваат правна/параправна помош во заедниците:

Во почетокот на иницијативата за ПЗ, ФООМ иницираше формирање на неформална мрежа од 19 граѓански организации кои работат на некаков облик на обезбедување на претходна правна помош според ЗБПП, бесплатна правна помош што ја обезбедуваат организации кои се надвор од системот на ЗБПП, и правна/параправна помош во заедниците. Со цел да се постигне поголема поврзаност меѓу организациите и унифицирано разбирање за целите во рамките на заедничката рамка за ПЗ, во 2017 е подготвена заедничка Стратегија за правно зајакнување за периодот 2017-2019. Освен во активностите за подготовка на Стратегијата, организациите беа активно вклучени во повеќе обуки и семинари за јакнење на капацитетите: користење на ИТ-алатки и социјални мрежи за правно зајакнување, со цел да се стекнат вештини за унапредување на механизмите и сервисите за пристап до

правдата, да се зголеми опфатот на целните групи и да се воспостави соработка со другите засегнати страни; обука за иновативно финансирање во два модула – првиот со цел да се запознаат со концептите на иновативни начини на финансирање, кои се успешни во балканските и во европските држави, за можат да ги користат во наоѓањето финансиски средства за обезбедување правни услуги; вториот - ќе се реализира во 2018, со цел да се разработат конкретните концепти за иновативно финансирање, чијшто имплементација ќе биде финансиски поддржана од ФООМ; вебинари за ИТ-стратегии за правно зајакнување; соработка со донаторите/моделите за прибирање средства за правно зајакнување, и научени искуства од институционализацијата на параправната професија. Беа одржани и две обуки за зајакнување на познавањата и вештините на 39 параправници од 6 организации, во сферата на: работните односи; Кривичниот законик и кривичната постапка; семејството и семејното право; основите на судски систем и постапувањето на полицијата; семејното насилство; здравствената заштита; здравственото осигурување, и правата на пациентите.

3) Надградување на правните услуги во заедницата преку зголемување на бројот на услугите за целните групи (сиромашните, Ромите, сексуалните работници/-чки и жените кои работат во текстилната индустрија, луѓето кои користат дроги и другите маргинализирани заедници) и поврзување на различните модалитети на правни/параправни услуги:

За повеќе од 1.200 Роми, во 8 ромски заедници, е обезбедена правна и параправна помош во однос на: правата на пациентите; дискриминацијата; нелегалната наплата за здравствени услуги; здравственото и социјалното осигурување; личната документација; социјалната помош; помошта и негата од друго лице; репродуктивното здравје и др.; поведени се 4 случаи на стратешка литигација за идентификувана лекарска грешка. 12 обучени параправници од 3 ромски граѓански организации во 3 општини, преку теренски посети на 1.200 домаќинства, обезбедија систематско информирање за правата и можностите за обезбедување параправна помош, идентификување на правните проблеми и континуирано следење на индивидуалните прекршувања на човековите права. Одржани се 20 едукативни работилници за околу 500 ромски граѓани на следниве теми: имунизација; правата на пациентите; здравствено и социјално осигурување; здравствена заштита и бесплатни здравствени прегледи; програми за превентивна здравствена заштита; женско здравје; услуги од патронажните служби и др. Во рамките на активностите на интегрираниот пристап за социјална отчетност и правно зајакнување, а со цел да се унапреди пристапот на ромското население до услугите за здравствена заштита, подготвени се нацрт-стратегии за застапување на локално ниво (Шуто Оризари, Делчево, Пехчево и Веница) и национална стратегија. Како посебни облици на мобилизирање на ромските заедници за учество во правното зајакнување, т.н. Ромски граѓански парламент и Иницијативата на Ромките од Шуто Оризари, продолжија со своите активности и во 2017 година.

Правното зајакнување е поткрепено и со медиумски активности во вид на редовни наменски прилози на локалните радио и ТВ-медиуми, како и преку социјалните медиуми.

Кај 5 организации регистрирани за обезбедување БПП се обратиле 1.023 граѓани, најмногу во областа на социјалната заштита; семејните односи; имотно-правните односи; заштитата на децата и заштитата на жртвите на семејното насилство; 50 граѓани поднеле барања за БПП пред Министерство за правда, барајќи бесплатен адвокат кој ќе ги застапува пред суд. Спроведени се 15 сесии за правно зајакнување, на кои граѓаните се запознале со своите права и обврски од областа на социјалната заштита, работните односи, извршувањето, родово базираното насилство и др.

Обезбедени се 320 правни услуги на 41 сексуална работничка/-чки, овозможен е пристап и правни совети за 89 сексуални работници/-чки кои работат на затворена сцена. Обезбедено е судско застапување во случај на: дискриминација на лица кои користат дроги; деца на сексуални работници/-чки, жртви на насилство и расна дискриминација; омраза кон транс-лицата кои се истовремено и сексуални работници/-чки; 6 судски случаи за правно признавање на род (еден од овие случаи е поведен пред Европскиот суд за човековите права). За 85 лица кои користат дроги се обезбедени 551 правна услуга, при што се опфатени и лицата излезени од затвор, кои не поседуваат документи за лична идентификација, здравствено осигурување и соодветен третман по излегувањето од затворите. Утврдени се неправилности кај работодавачите во текстилната индустрија - неисплатени плати и придонеси на плати на 201 лице; неисплатен додаток на плата за поминати работни часови на ден на неделен одмор и додаток на плата за поминати работни часови за време на празници и неработни денови кај 1.052 лица; неисплатен регрес за годишен одмор, исплата на плата на рака, незаконско прекинување на работен однос, нерегулиран работен однос, прекувремена работа над законски дозволения минимум, мобинг, утврдени прекршувања кај 321 лице; работа во несоодветни здравствени и санитарни услови, небезбедни соодветни мерки за безбедност и здравје при работа, повреда на правото на користење годишен одмор, работа за време на државен празник кај 471 лице; поведени се 2 судски и 16 управни постапки по повреда на работничките права; 2.262 текстилни работници и работнички од вкупно 56 конфекции пријавиле прекршување на нивните работнички права; Основниот суд во Крива Паланка донесе пресуда со која е усвоено тужбеното барање на 105 текстилни работнички и работници.

Доделени се 21 грант, од кои 9 на граѓански организации кои обезбедуваат правна или паравправна помош за засегнатите целни групи и 5 на овластени граѓански организации кои обезбедуваат бесплатна правна помош, користејќи го ЗБПП. Преостанатите грантови се доделени за спроведување на другите активности иницирани во рамките на Заедничката рамка за правно зајакнување.